

Súlyos anyag – Nők – Viseletek – Élettörténetek kiállítás

Sváb sorsok öltözékeken keresztül a Néprajzi Múzeumban

Június 4-én nyílt meg, és 2026. január 25-ig látogatható az ulmi Dunai Svábok Központi Múzeuma (Donauschwäbisches Zentralmuseum) fenti című időszakos kiállítása a budapesti Néprajzi Múzeumban. A tárlat a Duna menti német lányok és asszonyok sorsát mutatja be húsz viseleten keresztül az 1880-1980 közötti időszakból.

A Dunai Svábok Központi Múzeuma (DZM) a délkelet-európai német kisebbség történetét és kultúráját gyűjti és kutatja. A dunai sváb (Donauschwaben) kifejezést az 1920-as évek óta használják. Annak a félmillió németnek az utódait jelölik vele, akik a XVIII-XIX. században a Duna folyását követve vándoroltak ki és telepedtek le a történelmi Magyarországon. Tolna, Baranya és Somogy térségében (Schwäbische Türkei), a Dunántúli-középhegységben, Békésben, Bácskában, Bánátban, Szerémségben, Szlavóniában és Szatmárban éltek. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után Magyarország, Jugoszlávia és Románia állampolgárai lettek. Történetükben igazi törést a második világháború hozott:

annak végén ugyanis a teljes német népcsoportot a nemzetiszocialistákkal való együttműködéssel vádolták. A legtöbb dunai sváb elmenekült vagy erőszakkal kitelepítették otthonából. Sokan jugoszláviai internálótáborokban vagy a Szovjetunióba hurcolva, a kényszermunka során haltak meg. Európa keleti feléből mintegy tizenötmillió németet toloncoltak vissza Németországba.

A DZM textilgyűjteménye közel tizenkétezer ruhát őriz. Többségében az 1940-es évekből származó női öltözeteket, melyeket a családok menekülés vagy kitelepítés során vittek magukkal, majd emlék gyanánt őriztek meg. Ezek nagy arányban ünnepi, vasárnapi ruhák, hiszen a nők a legdrágább ruhadarabjaikat mentették meg. Tulajdonosaik főként sorstársaik körében, a Németországba kitelepítettek találkozóin vették fel őket – miközben saját jövőjük érdekében a mindennapok során külsőleg már az új környezethez igazodtak. Szembesülniük kellett ugyanis azzal, hogy ezekkel a ruhákkal saját különállóságukat, idegenségüket erősítik. Így a legjobb darabok a szekrény mélyére kerültek, az egykori szülőföld emléktárgyaiként gyakran évtizedekig őrizték, mielőtt a múzeumnak adományozták őket. Egyes ruhadarabokat átalakítottak, így a hétköznapi életben is hordhatóvá váltak.

Nem kis feladat állt tehát Henrike *Hampe*, a kiállítás kurátora előtt: a teljes textilgyűjteményből kellett kiválasztani a bemutatásra kerülő húsz öltözetet. *Szalay* Tamás, a Dunai Svábok Központi Múzeumának igazgatója a kiállítás megnyitóján elmondta, a viseleteken keresztül sváb női sorsokat, élettörténeteket akartak megjeleníteni. Így került a válogatásba a jómódot reprezentáló „templomba menő” leányviselet az 1930-as évekből; a praktikus fekete menyasszonyi ruha 1880-ból; a hétköznapi kékfestő és a rózsaszín báli ruha az 1940-es évekből; valamint a konfirmációra és templombúcsúra készült, nehezen hordható szépségek és hordhatóvá alakított, átmentett darabok. Mindegyiknek megvan a maga története, személyes tulajdonosa és annak sokszor tragikus élettörténete. Feltárják a múlt titkait, egyének, családok, népcsoportok sorsát jelenítik meg.

A németek XX. századi történelme, köztük a második világháborút követő tragikus események, a malenkij robot és a kitelepítés mellett a tárlat az ünnepi viseletek és egykori tulajdonosaik személyes történetén keresztül a női lét fontos állomásait is bemutatja a gyermekkortól a házasságon keresztül az idős korig. A ruha a személyiséget is képviselte, megmutatta, hogy ki a viselője vagy kinek kell lennie. Mielőtt a ruhadarabokat tömegesen gyártották volna, minden öltözet egyedi volt, amely egy meghatározott személy számára készült. Nemcsak viselője alakjáról, koráról, társadalmi és gazdasági helyzetéről, felekezeti és etnikai közösségéről árulkodott, hanem arról is, hogy milyen ünnepre, eseményre készült.

Idővel ezekben az öltözékekben ezernyi emlék szövődött: a boldogság ígérete, a veszteség, a gyász, a félelem, a fájdalom és az újrakezdés reménye. Menyasszonyok, ünneplő családok, templomba járó lányok, életüktől megfosztott svábok öltözékei beszélnek a takarékoság és a reprezentáció, a hagyomány és a vallásosság, az emlékezés és a felejtés viszonyáról, a varrással, kötéssel, horgolással, hímzéssel, a ruha tisztántartásával járó feladatokról, azok változásáról, a nagy történelmi események mindennapi életre gyakorolt hatásáról.

A tárlat címe (Súlyos anyag) utal a viseletek tulajdonosainak sorsára, de sok esetben konkrétan is értelmezhető: a megbecsülést kifejező öltözékek némelyike valóban olyan nehéz és kényelmetlen volt a sokrétegű alsósoknyákkal, hogy a járason kívül alig lehetett egyéb mozdulatot tenni benne. A kiállításon a Bécsben született festő, Erna *Piffel* (1904-1987) magyarországi német falvak viseleteiről készült akvarelljei is láthatók. Az alkotó az Ausztriai Német Festők Szövetsége, a Képzőművészeti Birodalmi Kamara és a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt tagjaként az 1930-as években többször járt Magyarorszá-

gon, hogy a helyi német közösségek hagyományait rögzítse. A népviseletet ceruzarajzai, akvarelljei örökítették meg, melyeket 1938-ban, majd 2019-ben könyv alakban is kiadtak.

A kiállítás anyagát gazdag katalógus foglalja össze. Hét fejezetének mindegyike két kérdésre keresi a választ: hogyan alakították a nők a ruháikat és hogyan alakította őket a ruha? A nők által elmesélt történetek nem mindig szép emlékek: egy-egy ruhadarab sokszor nehéz élethelyzeteket, időszakokat elevenített fel. Társadalmi kötöttségek, szülői nyomás, a kirekesztettség érzése, menekülés, erőszak és halál is szóba került a múltidéző textilek múzeumi átadása során. Hasonlóan Herta Müller irodalmi szövegeihez, ezek a történetek is az asszonyok saját tapasztalatait fogalmazták meg. Azokról a sok évtizeddel korábban átélt pillanatokról vallottak, amelyeket az adott ruha felidézett bennük.

„Tavas van, és a tizenhárom éves Elisabeth tele van várakozással: első báljára készül. Édesanyja nagy gondot fordít arra, hogy tökéletesen öltöztesse fel. A fehér inget himzett virág és Elisabeth monogramja díszíti. A rakott szoknya, amely minden perdülésnél kiszélesedik, messziről ragyog. Az, hogy a lányok ilyen színes ruhákat viselnek, a magyar kultúra hatásának köszönhető, és csak jó tíz éve szokás a faluban. Kremerék az anyagot valószínűleg már évekkorábban megvették: a szomszédos Gyöngön két nagyobb bolt működött. A zsidó tulajdonosok különösen jó minőségű és divatos anyagokat árultak – éppen az első bálra valókat is. Elisabeth számára azonban az első bál egyben az utolsó is: családját 1947 augusztusában kitelepítik Magyarországról” – olvashatjuk egy szakadati báli ruháról a kiállításon.

A kiállítást *Englenderné Hock Ibolya*, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata elnöke nyitotta meg, köszöntőt mondott *dr. Kemecsi Lajos*, a Néprajzi Múzeum főigazgatója, *Vincze Máté*, közgyűjteményekért és kulturális fejlesztésekért felelős helyettes államtitkár, valamint *Szalay Tamás*, az ulmi múzeum igazgatója. Az esten a zsámbéki *Lochberg Táncsoport* működött közre. *Fuchs Sandra*, a csoport vezetője érzékletesen mutatta be a táncosok viselte különböző zsámbéki öltözékek részleteit.

A 2026. január 25-ig látogatható időszak kiállításához tárlatvezetések és múzeumpedagógiai foglalkozások is kapcsolódnak: a felső tagozatos és középiskolás diákok előre egyeztetett időpontban „*Trendetek ellen*” címmel vitaszínházon vehetnek részt, melynek aktív résztvevőjeként vizsgálhatják meg a közösségi normákhoz történő igazodás és az egyéni döntés határait. Az óvodásokat és az alsósokat „*A nagymama gardróbja*” címmel mesés foglalkozás várja, amelynek keretében beszélő ruhákkal, szerelemeslevéllel, titkokat rejtő kendőkkel és más varázslatokkal kalandozhatnak a múlt labirintusában.

Balányi Klára

